

Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

„Uticaj nekognitivnih faktora na rezonovanje: Može li kvazikognitivni test biti test ličnosti?“ kandidatkinje Nine Hadžiahmetović

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 15. marta 2018. godine imenovana je komisija za ocenu doktorske disertacije Nine Hadžiahmetović pod nazivom „Uticaj nekognitivnih faktora na rezonovanje: Može li kvazikognitivni test biti test ličnosti?“. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i o njoj podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatkinji

Nina Hadžiahmetović rođena je 19. 05. 1983. godine u Zenici (Bosna i Hercegovina). Završila je osnovnu školu “Isidora Sekulić” i Prvu gimnaziju u Zenici. Osnovne studije psihologije završila je u januaru 2007. godine (prosek ocena 9.62), a master studije u novembru 2013. (prosek ocena 9.8) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Školske 2009/2010 upisala je doktorske studije psihologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu (prosek ocena 8.67). Kandidatkinja je zaposlena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu kao saradnik u nastavi.

Od decembra 2008. godine kandidatkinja radi kao asistent u nastavi na oblastima psihologije ličnosti i socijalne psihologije. U aprilu 2008. položila pripravnički ispit u Centru za mentalno zdravlje (J.U. Dom zdravlja Zenica). Od aprila 2007. do aprila 2008. angažovana kao psiholog u praksi na kliničkoj proceni i savetovanju, te se aktivno bavila razvojem koncepta terapije identiteta. Tokom rada na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, aktivan je član Centra za psihološka istraživanja, edukaciju i savetovanje koji deluje u okviru Centra za naučnoistraživački rad i stručne aktivnosti (NIRSA), pri čemu se bavila istraživanjima iz sledećih oblasti: indirektnog merenja ličnosti kvazikognitivnim pristupom i implicitnim asocijacijama, psiholeksičkim pristupom zasnovanim na tipskim imenicama, psihosocijalnim determinantama korišćenja Facebook-a, te determinantama pomirenja nacionalnih grupa u Bosni i Hercegovini. Od 2015. do 2017. bila angažovana na projektima TTM (Trauma-Trust-Memory) i MTT (Migration-Trauma in Transition) mreže u saradnji sa Internacionalnim psihoanalitičkim univerzitetom (IPU) iz Berlina, te uključena u program Erasmus razmene stručnih saradnika. Trenutno angažovana kao istraživač na projektu ispitivanja primene integrativne kompleksnosti u Bosni i Hercegovini u saradnji sa IOM – Internacionalnom organizacijom za migracije. Pored toga, kandidatkinja je stalno angažovana u istraživanjima iz oblasti psihologije ličnosti i socijalne psihologije, u svrhu empirijske demonstracije i

aplikacije konstruktivnih izučavanja u nastavnom procesu. Aktivno govori engleski i nemački jezik.

Kandidatkinja je do sada objavila 6 radova u naučnim časopisima, nacionalnog i međunarodnog karaktera i imala veći broj saopštenja na naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu. Pored toga, kandidatkinja je koautorica tri knjige iz oblasti terapije identiteta i psiholoških mehanizama odbrane.

Osnovni podaci o disertaciji

Rukopis doktorske disertacije Nine Hadžiahmetović pod nazivom „Uticaj nekognitivnih faktora na rezonovanje: Može li kvazikognitivni test biti test ličnosti?“ sadrži ukupno 242 strane. Rad je pisan na srpskom jeziku, štampan je na papiru A4 formata, sa marginama od 2,5cm i proredom osnovnog teksta podešenog na 1.5 red. Rad sadrži ukupno 78 tabela (58 u Prilogu), 4 slike i 40 dijagrama (u Prilogu). Tekst rada podeljen je na sledeće veće celine: Uvod: 1 - 38; Problem 38 - 46; Metod 47 - 69; Rezultati 70 - 121; Diskusija 122 - 149; Referense 149 - 165; Prilog 166 – 247

Predmet i cilj disertacije

Predmet rada je procena šestofaktorskog prostora ličnosti indirektnim metodama deduktivnog (kategoričko-silogističkog) i induktivnog rezonovanja. U radu se nastoji ispitati da li crte ličnosti dobivene eksplicitnim merama facilituju ili inhibiraju deduktivno i induktivno rezonovanje na ličnosno relevantnom sadržaju i mogu li se indirektno kvazikognitivne mere procene ličnosti smatrati relevantnim korelatima eksplicitnih upitničkih mera. Kandidatkinja se osvrće na osnovne postulate teorije dualnog procesiranja kroz paradigmu pristrasnosti uverenja, teorije hiper-emocije i teorije mentalnih modela u objašnjenju deduktivnog rezonovanja na silogizmima zasićenim sadržajem ličnosti. Prilikom elaboracije induktivnog rezonovanja, kandidatkinja daje detaljan prikaz mehanizama opravdavanja u osnovi opozitnih krajeva dimenzija ličnosti na Testu kondicionalnog rezonovanja (Conditional Reasoning Test; u daljem tekstu CRT). Uz to kandidatkinja argumentuje značaj korišćenja zadataka deduktivnog rezonovanja (silogizama) i zadataka induktivnog rezonovanja (CRT) u svrhu indirektno procene ličnosti.

Pregledom ranijih studija koje su se bavile efektom pristrasnosti uverenja u uspešnosti rezonovanja, kandidatkinja daje osvrt na dosadašnja saznanja o efektu stavova, predrasuda, znanja, raspoloženja, emocija i psihološkog poremećaja na rezonovanje. Detaljnim pregledom nalaza ranijih studija, kandidatkinja skreće pažnju na nedostatak ranijih pristupa i nekonzistentne nalaze u proceni sveobuhvatnog prostora ličnosti. Kandidatkinja daje i pregled prethodnih vlastitih istraživanja o relacijama eksplicitnih upitničkih i implicitnih kvazikognitivnih mera ličnosti i argumentuje korišćenje silogizma afirmacije konsekvensa kao zadatka izbora u ovoj paradigmi. Kandidatkinja dalje postavlja izazov u korišćenju paradigme pristrasnosti uverenja za sveobuhvatnu indirektnu procenu ličnosti na ego-sintonom ličnosnom sadržaju, gde je sadržajno validna konkluzija u konfliktu sa formalnom validnošću rešenja.

U svom radu, kandidatkinja je pokušala da ponudi sveobuhvatan kvazikognitivni pristup u proceni Petofaktorskog modela ličnosti i Amoralna i uvede nekoliko metodoloških poboljšanja indirektno procene ličnosti. Ovaj pristup je obuhvatio primenu dva tipa zadataka deduktivnog (silogizmi) i induktivnog rezonovanja (CRT). Postupak konstrukcije zadataka kondicionalnog rezonovanja obuhvatio je detektovanje mehanizama opravdavanja crte za sadržaj deskriptora svakog faceta u šestofaktorskom prostoru ličnosti. Uz to su dodatno

konstruisani zadaci deduktivnog rezonovanja za crtu i opozit crte ličnosti, pri čemu je bilo moguće nezavisno ispitivati postignuće u rezonovanju na sadržajno suprotnim polovima dimenzije ličnosti. Korišćeni silogizmi su sadržavali konkluziju sa ego-referansom formulisanom u prvom licu jednine, što je imalo za cilj jasniju identifikaciju ispitanika sa ego-sintonim sadržajem konkluzije uporedivim sa ajetmskim sadržajem upitnika ličnosti. Pored testovnog silogizma tipa afirmacije konsekvensa, korišćeni su i kontrolni silogizmi modus ponens (MP), modus tollens (MT) i negacija antecedenta (NA). Za razliku od prethodnih istraživanja, u ovom radu kandidatkinja je merila i vreme odgovaranja za svaki silogizam crte i kontracrte ličnosti i ukupno vreme odgovaranja na CRT zadacima. Na ovaj način se nastojalo ograničiti sistematsko procesiranje i proizvesti heuristički odgovor koji bi bio u skladu sa ego-sintonom crtom ličnosti.

U svrhu ispitivanja ličnosti tradicionalnim upitničkim merama, kandidatkinja se odlučila za sveobuhvatan pristup Upitnikom ličnosti za procenu Pet velikih koji se pokazao najboljim korelatom ličnosno relevantnog rezonovanja u predistraživanjima koje je kandidatkinja provela. Ovaj pristup je proširen uvođenjem i šestog faktora Amoralna koji je meren kroz tri izvora amoralnosti generisane impulsivnošću, frustracijom i brutalnošću. Kandidatkinja je na obuhvatan način merila i kognitivne sposobnosti ispitanika, kako bi razdvojila ličnosno relevantno rezonovanje od kognitivnih sposobnosti. Opšta sposobnost je merena primenom Ravenovih progresivnih matrica za napredne i Testom opštih sposobnosti (verbalnim, numeričkim i spacijalnim subtestom). Primenjen je i Test silogističkog rezonovanja na neutralnom sadržaju, kako bi bilo razdvojeno postignuće u rezonovanju na ličnosno neutralnom sadržaju od postignuća u rezonovanju zasićenom sadržajem ličnosti. Uvažavajući sve navedeno, ovaj rad predstavlja svojevrstan pokušaj da se obuhvate svi relevantni aspekti kvazikognitivnog pristupa u proceni ličnosti, koji mogu biti od značaja za razumevanje deduktivnog rezonovanja zasićenog sadržajem iz Petofaktorskog modela ličnosti i Amoralna, i mehanizama opravdavanja pojedinih crta ličnosti u induktivnom rezonovanju.

U skladu sa ovim, glavni cilj disertacije je dobijanje širokog i sveobuhvatnog uvida u prirodu deduktivnog i induktivnog rezonovanja na ličnosno relevantnom sadržaju, kao i provera povezanosti postignuća i vremena odgovaranja na rezonovanju zasićenom ličnosnim sadržajima sa individualnim razlikama u ličnosti, dobivenim upitničkom procenom, uzimajući u obzir ličnosni i kognitivni domen zajedno.

Osnovne hipoteze

Hipoteze istraživanja preciziraju očekivanja u vezi sa ciljevima. Kako su ciljevi obuhvatili paradigmu pristrasnosti uverenja, prema kojoj se očekuje slabiji i paradigmu hiper-emocije, prema kojoj se očekuje bolji učinak na silogizmima ego-sintonog sadržaja, postavljene su i alternativne hipoteze o uspešnosti u rezonovanju na silogizmima zasićenim sadržajima ličnosti.

U vezi sa prvim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H1. S obzirom na pristrasnost uverenja, moglo se očekivati da će postojati razlika u učinku na ego-sintonim i ego-distoni silogizmima na osnovu uverljivosti, tako da će više biti prihvatane uverljive nevalidne konkluzije na ego-sintonim zadacima (Evans, Barston, & Pollard, 1983).

H1a. Alternativno, prema teoriji hiper-emocije, moglo se očekivati da će razlika u uspešnosti na ego-sintonim i ego-distoni silogizmima biti statistički značajna u korist ego-sintonih silogizama (Johnson-Laird, Mancini, & Gangemi, 2006).

U vezi sa drugim ciljem formulisana je sledeća hipoteza:

H2. Očekivao se glavni efekat sadržaja silogizma, glavni efekat smera silogizma, glavni efekat tipa zadatka (deduktivno i induktivno rezonovanje), kao i interakcija sadržaj x smer silogizma x tip zadatka na uspešnost rešavanja silogizama. Kandidatkinja je izvela hipotezu na osnovu pretpostavki o uticaju karakteristika zadatka, nezavisnih od individualnih razlika u ličnosti, na rezonovanje zasićeno sadržajima ličnosti.

U vezi sa trećim ciljem formulisana je sledeća hipoteza:

H3. Očekivalo se da će vreme odgovaranja biti diskriminativno za ego-sintone i ego-distone silogizme, odnosno očekivala se statistički značajna razlika u vremenu odgovaranja na ove dve vrste silogizama (Greenwald, Nosek, & Banaji, 2003).

U vezi sa četvrtim ciljem formulisana je sledeća hipoteza:

H4. Očekivao se glavni efekat sadržaja silogizma, glavni efekat smera silogizma, glavni efekat tipa zadatka (deduktivno i induktivno rezonovanje), kao i interakcija sadržaj x smer silogizma x tip zadatka na vreme odgovaranja rešavanja ego-sintonih i ego-distoni silogizama. Kandidatkinja je izvela hipotezu na osnovu pretpostavki o uticaju karakteristika zadatka, nezavisnih od individualnih razlika u ličnosti, na vreme odgovaranja na silogizmima zasićenim sadržajima ličnosti.

U vezi sa petim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H5. Očekivala se statistički značajna povezanost između pristrasnosti uverenja na sintonim, odnosno distoni silogizmima sa sržnim crtama ličnosti u smeru dominantne crte ličnosti. Hipotezu je kandidatkinja zasnovala na prethodnim istraživanjima o povezanosti eksplicitnih i implicitnih mera ličnosti.

H5a. Alternativno, Očekivala se statistički značajna povezanost između uspešnosti na sintonim odnosno distoni silogizmima sa sržnim crtama ličnosti, u smeru korespondentne, odnosno dominantne crte ličnosti. Hipotezu je kandidatkinja zasnovala na prethodnim istraživanjima o povezanosti eksplicitnih i implicitnih mera ličnosti.

U vezi sa šestim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H6. Očekivalo se da što je veća razlika u pristrasnosti uverenja na sintonim i distoni silogizmima (diskriminativna moć), to će biti veći intenzitet i pozitivan smer povezanosti sa dominantnom crtom ličnosti. Kandidatkinja je izvela hipotezu na osnovu uvažavanja odnosa između rezonovanja na smeru i kontrasmeru crte ličnosti u objašnjenju upitničke samoprocene na istoj crti iz paradigme pristrasnosti uverenja.

H6a. Alternativno, Očekivalo se da što je veća razlika u uspešnosti na sintonim i distoni silogizmima (diskriminativna moć), biti pozitivan smer povezanosti i veći intenzitet povezanosti sa dominantnom crtom ličnosti. Kandidatkinja je izvela hipotezu

uvažavajući odnos između učinka u rezonovanju na smeru i kontrasmernu date crte ličnosti u objašnjenju upitničke samoprocene na istoj crti iz paradigme hiper-emocije.

U vezi sa sedmim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H7. Očekivalo se da će se pristrasnost uverenja na ego-sintonim i ego-distonim silogizmima značajno preklapati sa prostorom ličnosti nezavisno od i izvan doprinosa inteligencije (Torrens, Thompson, & Cramer, 1999).

H7a. Alternativno, da će se uspešnost na ego-sintonim i ego-distonim silogizmima značajno preklapati sa prostorom ličnosti nezavisno od doprinosa inteligencije (Torrens, Thompson, & Cramer, 1999).

U vezi sa osmim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H8. Očekivalo se da će se pristrasnost uverenja na ego-sintonim i ego-distonim silogizmima značajno preklapati sa prostorom ličnosti nezavisno od doprinosa racionalnosti (West, Toplak, & Stanovich, 2008).

H8a. Alternativno, da će se uspešnost na ego-sintonim i ego-distonim silogizmima značajno preklapati sa prostorom ličnosti nezavisno od doprinosa racionalnosti (West, Toplak, & Stanovich, 2008).

Sadržaj disertacije i ostvareni rezultati

U uvodnom delu kandidatkinja upozna je čitaoca sa značajem korišćenja mera samoprocene ličnosti u svakodnevnoj praksi, ali ističe i njihove nedostatke, te kontrastira prednosti i nedostatke implicitnih naspram eksplicitnih mera ličnosti. Prilikom elaboracije implicitnih mera ličnosti, kandidatkinja se posebno fokusira na opis i empirijske nalaze koji potvrđuju važnost, ali i nedostatke Testa implicitnih asocijacija i Testa kondicionalnog rezonovanja u proceni ličnosti. Nakon toga kandidatkinja daje kratak pregled istaknutih, i u proceni kontinuirano korišćenih, eksplicitnih mera ličnosti Petofaktorskog modela i šestofaktorskog modela HEXACO, te ističe značaj alternativnog kvazikognitivnog pristupa u proceni ličnosti. Kandidatkinja dalje, u elaboraciji kvazikognitivnog pristupa, ukazuje na prednosti i nedostatke zadavanja testa ličnosti u formatu testa kognitivnih sposobnosti, kao i na mogućnosti prevazilaženja nedostataka u paradigmi pristrasnosti uverenja. U svrhu detaljnijeg prikaza ove paradigme, kandidatkinja zatim elaborira silogističko rezonovanje, modele rezonovanja kroz teorije logičkih pravila, dualnog procesiranja i mentalnih modela, te navodi niz empirijskih nalaza koji potvrđuju nekonzistentne, ali većinom inhibirajuće efekte stavova, raspoloženja, afekata i prethodnog znanja na deduktivno rezonovanje na ego-sintonom sadržaju. U daljem tekstu kandidatkinja uvodi i suprotstavljenu teoriju hiper-emocije koja daje alternativno objašnjenje za nalaze facilitovanog rezonovanja na ego-sintonom sadržaju, posebno u domenu psihološkog poremećaja, ali i u širem kontekstu dimenzija ličnosti. Uvodni deo kandidatkinja završava poglavljem o ranijim nalazima o valjanosti kvazikognitivnih mera vlastitih pilot istraživanja, uz prikaz povezanosti između kvazikognitivnih i upitničkih mera ličnosti i nalaza koji većinom konvergiraju facilitujućem efektu osobina ličnosti na ego-sintono rezonovanje.

Metodski deo obuhvata opis: uzorka, konstrukcije kvazikognitivnih silogističkih mera (Kvazikognitivni test ličnosti, K-KOGTEL) i mera induktivnog rezonovanja (Test kondicionalnog rezonovanja, CRT), ostalih instrumenata korišćenih u istraživanju, kao i procedure istraživanja. U metodskoj sekciji je detaljno prikazan postupak validacije svih konstruisanih kvazikognitivnih mera ličnosti, uz prikaz nalaza u Prilogu disertacije. Nakon toga sledi deo koji se odnosi na obradu podataka, u okviru kog je prikazan način pripreme i obrade podataka, kao i statističkih analiza koje su primenjene u radu.

Sekcija Rezultati počinje prikazom deskriptivnih podataka kognitivnih, kvazikognitivnih i ličnosnih mera, te vremena odgovaranja na oba tipa zadatka. Zatim sledi prikaz uspešnosti rezonovanja na silogizmima neličnosnog sadržaja čiji obrazac potvrđuje paradigmu pristrasnosti uverenja i silogizmima ličnosnog sadržaja, čiji obrazac replicira nalaze predistraživanja. Dalje je testirana razlika u deduktivnom i induktivnom rezonovanju između smera i kontrasmere crte ličnosti i vremena odgovaranja, bez kontrole i sa kontrolom efekta kognitivnih sposobnosti i osobina ličnosti. Sledeće celine odnose se na prikaz relacija upitničkih i kvazikognitivnih mera ličnosti, kao i kognitivnih i ličnosnih korelata uspeha u deduktivnom i induktivnom rezonovanju crte i kontracrte ličnosti, uz preklapanje prostora ličnosnih i kvazikognitivnih varijabli. Poglavlje Rezultati završava prikazom modela putanje direktnog i indirektnog efekta kognitivnih sposobnosti na ličnosno relevantno rezonovanje, kao i alternativnog modela efekta osobina ličnosti na rezonovanje zasićeno ličnosnim naspram neutralnim sadržajima. Nakon toga sledi diskusija i preporuke za metodološka poboljšanja.

Pokazalo se da su ispitanici uspešniji u deduktivnom rezonovanju na silogizmima neutralnog sadržaja naspram rezonovanja na silogizmima zasićenim sadržajima ličnosti. Kada su kontrastirani samo silogizmi smera i kontrasmere crte ličnosti, pokazalo se da ispitanici generalno imaju veći učinak na silogizmima kontrasmere nego smera na svim crtama ličnosti. Dodatne analize su pokazale da bi ovakav rezultat bilo moguće pripisati i kontrolisanom socijalno poželjnom odgovaranju, pri čemu je veća stopa odbacivanja sadržajno socijalno nepoželjnih konkluzija, što koincidira sa tačnim rešenjima. Na induktivnom rezonovanju nije bilo razlike u biranju alternativa smera i kontrasmere Neuroticizma i Otvorenosti, dok su na Saradljivosti i Amoralu ispitanici više birali mehanizme opravdavanja smera, a na Savesnosti mehanizme opravdavanja kontrasmere. Ispitanici su duže rešavali silogizme kontrasmere, što odgovara i većoj uspešnosti na tom smeru silogizma. Analiza kovarijanse je pokazala da je deduktivno rezonovanje, induktivno rezonovanje i vreme odgovaranja samo delom pod uticajem intelektualnih sposobnosti i potpuno pod uticajem osobina ličnosti. Uvođenjem osobina ličnosti izgubile su se prethodno identifikovane razlike smera i kontrasmere deduktivnog, induktivnog rezonovanja i vremena odgovaranja, što nije sasvim slučaj kada se kontroliše efekat opšte sposobnosti. Multivarijacione analize efekta osobina ličnosti na učinak u deduktivnom i induktivnom rezonovanju, kao i vremenu odgovaranja smera i kontrasmere, nisu dale potpuno jednoznačne rezultate. Nalazi upućuju na to da bi osobine ličnosti mogle da facilituju ego-sintono rezonovanje, kao i da je vreme odgovaranja duže na ego-sintonom sadržaju, nezavisno od normativnog odgovaranja na tom sadržaju. Indikatore takvog rezonovanja bilo je moguće u većoj meri identifikovati na nivou faceta ličnosti, ali nalazi nisu potpuno dosledni po osobinama.

Po pitanju relacija upitničkih i kvazikognitivnih mera ličnosti, analizom višemetodske-višeosobinske matrice pokazano je da postoje uslovi za konvergentnu valjanost manifestovanu u dijagonali pouzdanosti naspram dijagonale valjanosti, dijagonali valjanosti naspram hetrometodskih blokova i monometodskim naspram heterometodskih trouglova. Međutim, pokazano je da je istovremeno visina dijagonale valjanosti mnogo manja od očekivane, te da postoji izvesna metoda varijansa kako u upitničkim merama, tako i u kvazikognitivnim merama deduktivnog i induktivnog rezonovanja. Od socijalnih i kognitivno-ličnosnih korelata deduktivnog rezonovanja na ličnosnim sadržajima, značajnim su se pokazale ocena iz Logike u srednjoj školi, učinak u rezonovanju na neličnosnim sadržajima i spacijalni faktor inteligencije u pozitivnom smeru, a Otvorenost i amoralnost indukovana brutalnošću u negativnom smeru. Na induktivnom rezonovanju su nalazi po pitanju kognitivnih i ličnosnih korelata manje konzistentni. Iako su faktori ličnosti mogli da objasne ličnosno relevantno rezonovanje, nisu imali dodatni efekat u objašnjenju tog

rezonovanja, nezavisno od kognitivnih sposobnosti i neutralnog rezonovanja na neličnosnim sadržajima.

Preklapanjem prostora standardnih i kvazikognitivnih mera ličnosti, pokazana je povezanost indikativna na procesnom nivou uz obuhvatanje faktora ličnosti višeg reda, pri čemu je mali procenat varijanse mogao biti objašnjen suprotnim skupom varijabli, što se delom može objasniti specifičnom metodologijom primenjenom za svaki tip rezonovanja. Osobine ličnosti se nisu pokazale adekvatnim medijatorima između kognitivnih sposobnosti i rezonovanja na ličnosnim sadržajima, kako je modelom putanje pretpostavljeno. Međutim, osobine ličnosti jesu imale specifičan efekat na ličnosno relevantno naspram ličnosno nerelevantnog rezonovanja. Efekta se ogledao u direktnoj relaciji između osobina ličnosti i ukupnog učinka u rezonovanju na silogizmima zasićenim sadržajem ličnosti, i indirektnoj relaciji osobina ličnosti i rezonovanja na ličnosno neutralnom sadržaju, a koja je ostvarena isključivo preko ukupnog učinka na silogizmima ličnosnog sadržaja.

Na kraju rada kandidatkinja govori o značaju rada, ograničenjima sprovedenog istraživanja i daje predloge načina njihovog prevazilaženja u budućim istraživanjima.

Naučni doprinos

Doktorska disertacija Nine Hadžiahmetović bavi se pitanjem deduktivnog i induktivnog rezonovanja na zadacima ličnosnog sadržaja, kao alternativnim merama procene ličnosti, što predstavlja temu od izuzetnog teorijskog i praktičnog značaja.

Imajući u vidu relativno mali broj dosadašnjih istraživanja koja su se bavila rezonovanjem iz sveobuhvatne perspektive faktorskih modela ličnosti, ovaj rad pruža značajne uvide u odnosu na postojeću empirijsku građu. Metodološki doprinos ogleda se, sa jedne strane, u uvođenju višestrukih mera kognitivnih sposobnosti, ličnosti, rezonovanja i vremena odgovaranja, čime je omogućeno dobijanje dodatnih uvida u sam proces pristrasnog rezonovanja i međuodnos ovih varijabli. Sa druge strane, ovo istraživanje nastojalo je da prevaziđe nedostatke prethodnih studija uvođenjem obuhvatne procene individualnih razlika u kognitivnim sposobnostima i ličnosti. U vezi sa tim, još jedna novina istraživanja je u tome što je ovo prvo istraživanje procene ličnosti kvazikognitivnim pristupom iz perspektive šestofaktorskog prostora ličnosti. Poseban doprinos disertacije je u obuhvatnoj konstrukciji i validaciji dva kvazikognitivna testa ličnosno relevantnog deduktivnog i induktivnog rezonovanja, uz identifikovanje širokog raspona mehanizama opravdavanja rezonovanja u smeru crte i kontracrte ličnosti. Disertacija je dodatno produbila razumevanje procene ličnosti na indirektnim merama deduktivnog i induktivnog rezonovanja, ukazavši na značajnu ulogu operacionalizacije indikatora ličnosti kognitivnim testovima, te važnost kontrolisanja socijalno poželjnog odgovaranja i na merama ličnosti koje pretenduju da budu indirektno.

Sveobuhvatno razumevanje efekta faktora ličnosti na rezonovanje ima veliki teorijski značaj, otvarajući prostor za dalja istraživanja međuuticaja kognitivnih i ličnosnih dimenzija u kvazikognitivnoj paradigmi, dok konstrukcija i razvoj kvazikognitivnih mera ličnosti predstavlja utemeljen osnov za dalja istraživanja, što može imati i veliki praktični značaj.

Zaključak

Doktorska disertacija kandidatkinje Nine Hadžiahmetović predstavlja originalno i samostalno naučno delo kojim su u celosti ispunjeni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Kandidatkinja je u svojoj tezi demonstrirala punu istraživačku zrelost, dubinsko razumevanje problema i pružila značajne uvide u prirodu rezonovanja na zadacima zasićenim sadržajima ličnosti. Dodatno, kandidatkinja je pokazala sposobnosti da dobijene nalaze integriše u širi kontekst istraživanja u psihologiji individualnih razlika.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati naše pozitivno stručno mišljenje i kandidatkinji Nini Hadžiahmetović odobri javnu odbranu doktorske disertacije „Uticaj nekognitivnih faktora na rezonovanje: Može li kvazikognitivni test biti test ličnosti?“.

Komisija:

dr Goran Opačić (mentor), vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

dr Predrag Teovanović (ko-mentor), docent, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Beograd

dr Goran Knežević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

dr Danka Purić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu